

100 år av frigörelse

Lika men ändå olika

HISTORISKT Krympling, handikappad, vanför... Orden har skiftat, men innebörden har varit densamma. Anna Vogel väckte uppseende när hon för 100 år sedan gav de ohörda en egen röst. Men hur långt har vi egentligen kommit när det gäller att ge alla som funkar annorlunda samma rättigheter som andra?

FOTO JANERIK HENRIKSSON/TT

Begrepp som efterbliven och handikappad tillhör numera historien. I dag pratar vi istället om funktionsnedsättning och nedsatt funktionsförmåga. Och det är samhällets utformning som avgör om funktionsnedsättningen är ett hinder eller inte. Samhället kan vara mer eller mindre anpassat. Funktionshindret är alltså kopplat till miljön, inte till individen, säger Åsa Strahlemo, som har basat för DHR i tre år nu, och själv är rullstolsburen.

I hundra år har DHR arbetat för ett mer tillgängligt och öppet samhälle. Åsa Strahlemo är glad att få vara med om det här historiska året då organisationen fyller hundra.

– Hundra år av kamp för jämlikhet, det är klart att det ska firas. På många sätt har funktionshindringsrörelsens arbete varit otroligt framgångsrikt. I princip alla svenska reformer som har tillkommit – från hjälpmedel till LSS (*Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade*) och tillgänglighet – har fötts inom rörelsen.

Ibland talas det till och med om att funktionsrättsrörelsen

har gått för långt. "Är det rimligt att varenda studentbostad måste ha ett rullstolsanpassat badrum?", undrade Expressens ledarsida för några år sedan. När Åsa Strahlemo hör sådant så suckar hon högt:

– Först och främst – personer med rörelsenedsättning är ingen liten grupp. Faktum är att de flesta av oss drabbas av rörelsenedsättning någon gång i livet. Och faktiskt är det så enkelt att det som är bra för en minoritet är ofta bra för den stora massan.

Kvinna och pionjär

Det var Anna Vogel, föreståndarinnan vid vanförestalten i Göteborg, som 1923 tog initiativet till att bilda De vanföras väl, som så småningom skulle bli DHR. Det var uppseendeväckande på flera sätt. Dels för att Anna var kvinna förstas, dels för att själva syftet med den nya organisationen var att ge personer med nedsatt rörelseförmåga en

Åsa Strahlemo

egen röst i samhället. Det var definitivt något nytt och revolutionerande. Hittills hade politiker, tjänstemän och läkare fört deras talan.

Men vägen till ett mer öppet och fritt samhälle har varit lång. Det skulle till exempel dröja över 65 år innan hela Sveriges befolkning fick rösta. Det talas ju ofta om att Sverige fick allmän och lika rösträtt 1921. Men det är inte sant. Omyndiga personer, eller de som omhändertagits av fattigvården – det vill säga många med funktionsnedsättningar – saknade fortfarande rösträtt. Omyndighetsförklaringen avskaffades först 1989, och då fick äntligen samtliga svenska medborgare över 18 år rätt att rösta.

Institutionsvården är ännu ett sorgligt kapitel, påpekar Åsa. Så sent som fram till 1980-talet fanns fortfarande institutioner för personer med funktionsnedsättning. När ett barn föddes med en funktionsnedsättning övertalades ofta föräldrarna att lämna bort det till en institution med förklaringen att det skulle bli bättre för barnet och lättare för familjen.

Det har hänt mycket – men kampen för jämlika möjligheter går vidare. Här demonstreras det mot nedskärningar inom LSS.

– Institutionen var inte sällan ett sjukhus eller ett vårdhem som låg långt bort från hemmet. Besök från anhöriga uppmuntrades inte, heller inte hembesök. Om barnet väl placerats på institution fanns det väldigt lite insyn i vad som försiggick. Dokumentationen var sparsam och kommunikationen med barnens föräldrar var även den sporadisk, torftig och inte alltid helt sanningsenlig. Många barn levde inte så länge och de begravdes anonymt. Att människor misshandlades på alla möjliga sätt, svalt, inte fick vård, omtanke eller närhet var vanligt.

Sorglig historia

Vipeholmsanstalten i Lund är kanske det mest ökända exemplet på övergrepp, medicinska experiment och våld inom institutionsvården.

– Många tror att det som skedde på Vipeholmsanstalten var ett hemskt undantag, men så är det inte. Under

”

Faktum är att de flesta av oss drabbas av rörelsenedsättning någon gång i livet.

1900-talet fanns det många anstalter och institutioner runt om i Sverige som var hem för barn och vuxna med olika funktions- och rörelsenedsättningar.

Institutionsvården är en del av Sveriges historia som det sällan pratas om, menar Åsa. Hon tycker att det vore på sin plats med en offentlig plats – ett museum eller en minneslund – för alla som har varit utsatta och deras anhöriga.

– Nu är det dags att staten ger alla de människor som drabbats en offentlig ursäkt. De behöver få upprättelse, erkännande och bli lyssnade på.

De senaste decennierna är det framför allt den modernta tekniken som har bidragit

till ett rörligare och friare liv för funktionsnedsatta. Specialbyggda bilar, elektriska rullstolar och anpassningar i hemmet – men också appar och dataprogram – har gjort livet enklare.

"Kampen måste fortsätta"

Men det finns mycket kvar att åstadkomma både inom politiken och samhällets anpassning, menar Åsa.

– Den svenska självbildens säger att vi är ett välkommande samhälle. Men myndigheterna tar varje år fram nya rapporter som visar att personer med nedsatt rörelseförmåga inte alls kan leva det liv som vi enligt konventioner och lagliga intentioner

Vad är DHR?

DHR (Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet) är en svensk organisation för människor med nedsatt rörelseförmåga gå grund av till exempel MS, reumatism, muskelsjukdomar och förlamning.

Det finns drygt en halv miljon rörelsehindrade i Sverige, 7 000 av dem är barn. 63 procent är kvinnor, 37 procent män. Hälften använder någon form av förflyttningshjälpmedel.

I övrigt är det en spretig grupp, med olika bakgrunder, helt enkelt ett genomsnitt av oss som bor i Sverige.

har rätt till. Det är faktiskt rätt sorgligt att vi inte har kommit längre på hundra år. Samtidigt visar det ju att DHR behövs och att kampen för allas rättigheter måste fortsätta, men också hur viktigt det är att ge människor verktyg och kunskap att tala i egen sak. För det vet vi ju: det är så gott som alltid individen som bäst vet vad den behöver för att livet ska fungera. ■

Anna tog strid

● **1923** Anna Vogel, föreståndarinnan på en vanförestalt, startar kamratföreningen De vanföras väl. Syftet är att ge röst åt människor med nedsatt rörelseförmåga.

● **1965** Namnet ändras till De handikappades riksförbund.

● **1977** Lokaler och bostäder ska byggas tillgängliga för alla.

● **1979** Lagen om handikapppassad kollektivtrafik träder i kraft.

● **1988** Bilstödet införs.

● **1989** Omyndighetsförklaringen avskaffas och alla svenska medborgare får rösta.

● **1994** Assistentreformen ger rätt till personlig assistans, vilket markant ökar makten över det egna livet.

● **1999** Första antidiskrimineringslagen för personer med funktionsnedsättning. Den reglerar rättigheter i arbetslivet.

● **2009** Ordet handikappad går till historien efter 44 år, och organisationen döps till DHR – förbundet för ett samhälle utan rörelsehinder.

● **2009** FN:s konvention om mänskliga rättigheter för människor med funktionsnedsättningar börjar gälla.

● **2015** Otillgänglighet är diskriminering – ny lag.

● **2017** Metoo-rörelsen startar i Sverige. Gruppen #slutvillkorat samlar in berättelser från kvinnor med funktionsnedsättning.

● **2017** Namnbyte igen. Organisationen heter enbart DHR som ska utläsas Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet.

● **2021** DHR kräver att staten ska be om ursäkt för förhållandena på de gamla institutionerna.

